

№ 31 (720)
Жнівень 2018 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- Царкоўнае краязнаўства: фестываль танца і кніга пра саламяныя іканастасы – стар. 3
- Малая радзіма: камуны і калгасы на Лоеўшчыне – стар. 4
- Конкурс «Адвечнае»: радавонныя дрэвы Захаравых – стар. 6

У Альбуці Спас мядку прыпас

Усядзібе-леснічоўцы Альбуці, філіяле Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа, адзначылі Мядовы Спас.

Месца святкавання было абранае невыпадкова. Менавіта маляўнічыя мясціны Альбуці (пад назвай Парэчча) апісаныя ў 13-й частцы «Падгляд пчол» коласавай паэмы «Новая зямля».

Адлюстраваныя ў творы карціны ваколіцаў Альбуці пабачылі на свае вочы ўдзельнікі мядовага свята: «Парэчча – слаўная мясціна, куток прыгожы і вясёлы: як мора – лес, як неба – доли, зіхціць у кветках лугавіна... У летні поўдзень – была спёка...»

Сцэнар свята грунтаваўся на апісаннях у паэме:

– Спынілі коней на пад'ездзе.

– Гасцей сустрэлі, павіталі. Блінцамі з мёдам частавалі. Мядок мясцовы (з грэчкі) набывалі. «Тут смех і жарты, таўканіна».

– За плотам – пчальнік. Пры ім і бортнік (Міхал Каўгарэня), што «каля пчолак ходзіў смела (35 гадоў), бо вельмі добра ведаў дзель».

– Абрисам белым стол засланы, дзе ўсіх ласкава і пачціва пачаставала гаспадыня. Былі гарэлка-вясяляха і традыцыйная закуска, чым можна было пажывіцца...

– А на паляне каля дуба, дзе пагуляць было так любя, пускаліся ў скокі, балявалі, у забавы розныя гулялі...

На свята завітала шмат ганаровых гасцей, якія прыехалі ў Альбуць не з пустымі рукамі. Сябра музея, памочніца міністра сувязі і інфарматызацыі Рэспублікі Беларусь Наталля Аляшкевіч, паднесла сядзібе ў падарунак выйаву маркі, прысвечанай пчлярству Беларусі, якая ў 2016 г. увайшла ў дзясятку найпрыгажэйшых марак свету, што ўдзельнічалі ў конкурсе ад 70 краінаў. Дзякуючы Уладзіміру Чушаву, які быў паслом у Сербіі, а цяпер узначальвае ўпраўленне Палаты

Пчляр М. Каўгарэня

прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, фонды музея атрымалі пера-

клад на сербскую мову, зроблены Міадрагам Сібінавічам, урыўка з «Новай зямлі», які змешчаны ў анталогіі беларускай паэзіі, выдадзенай у Бялградзе ў 2012 г.

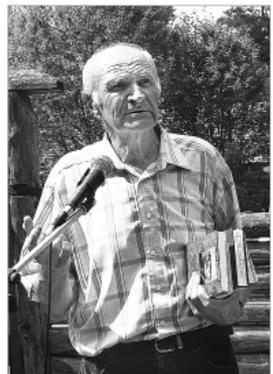
Старшыня Беларускага саюза мастакоў і паэт Рыгор Сітніца, пісьменнікі Алесь Камароўскі і Мікола Маляўка прачыталі свае вершы.

У разнастайнай праграме свята таксама былі асвятчэнне мёду мясцовым святаром, майстар-клас па вырабе традыцыйных сувеніраў, віктарыны і конкурсы на веданне мовы і твораў Песняра. Адбылася тэатралізаваная праграма «Знахарчыны забавы» са сцэнчнымі персанажамі: бабкай-шаптухай, мядзведзем, пчоламі, скамарохамі, кансультацыя ўрача-касметолога «Лекавыя якасці мёду», кірмаш кніг і вырабаў народных майстроў. Прайшла таксама экскурсія па сядзібах у Альбуці і Акінчыцах.

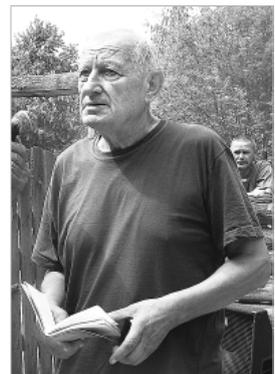
А галоўнае – над Альбуццю лунала і гучала Коласава слова з несьмяротнай «Новай зямлі».

У. Чушаў перадае музею анталогію

Вершы чытаюць М. Маляўка і А. Камароўскі

**Наталі КУПРЭВІЧ
Фота аўтара**

«Танцуй для Яго» — танцуй для Бога

Рэлігійныя каталіцкія песні гучалі ў горадзе Мёры ўлетку на паўвостраве з пачатку 1990-х, а ў 2000-х змой пачалі праводзіць песенны конкурс, прысвечаны Божаму Нараджэнню. Сёлета ж горад узварушыў фестываль «Танцуй для Яго». Прыехала моладзь з Браслава, Друі, Полацка і Брэста. Усяго – 78 удзельнікаў.

Галоўная мэта імпрэзы – праслаўляць Бога танцам ад душы, а не пад тэрмія погляды журы. На выніковым канцэрце на паўвостраве 28 ліпеня гучалі польскія, беларускія ды італьянскія песні. Танцавалі на сцэне і перад ёй. Гледачы адорвалі выступуюцай апладысмантамі і ўзносілі рукі для праслаўлення Госпада.

– Бога можна праслаўляць танцам? – пыталіся са здзіўленнем некаторыя людзі. – Так. Можна, – адказвалі святары і моладзь. Пра гэта згадваецца ў Бібліі не раз: Мірыям танцавала, радуючыся перамозе, дадзенай Богам людзям на Чырвоным моры; цар Давід «плясаў перад Госпадам», калі святкавалі вяртанне каўчэга запавету ў Іерусалім... У «Эклезіясце» можна прачытаць, што ёсць час для танцаў і для цішыні. Напэўна, маюцца на ўвазе перыяды пастоў. У «Псалмах» не раз сустракаюцца радкі, што ўказваюць: можна хваліць Бога і праслаўляць танцам. Кожнаму верніку вядома, што чалавечая цела належыць Богу і з'яўляецца храмам Святога Духа. Таму мы павінны робіць дабро, а калі танцуем для Бога, то праз гэта праслаўляем Яго.

Пра эмоцыі і ўражанні ад фестывалю запыталіся ў арганізатараў і ўдзельнікаў.

Прабачч парафіі ў Мёрах ксёндз Крыштаф Мякіна распавёў:

– Фестываль «Танцуй для Яго», што значыць для Бога, праводзіцца на хвалу Божую. Упершыню ў Мёрах моладзь спрабавала паказаць, што славіць Госпада можна не толькі ў святых малітвах, але і танцам сярод людзей, як гэта

– Шчыра дзякую, – дадаў святар, – шчодрым парафіянам і кіраўніку гаспадаркі «Мая» з Браслаўскага раёна Рамуальду Шукелю за прадукты харчавання, дырэктару ЦШ № 2 Уладзіміру Ханецкаму за прадастаўленае для абедаў памяшканне, вернікам, якія ўзялі моладзь на начлег. Важна, што людзі ў нашай парафіі адказныя за сваю веру і дзеяцца з іншымі чым могуць.

Варта адзначыць, што Мёрскаму гурту «Fire of love»

Гурт «Fire of love»

Анастасія Пазняк, жыхарка Мёраў, сказала:

– Да мерапрыемства мы рыхтаваліся з месяца. Ад танцавальнай сустрэчы заста-

Святары праводзілі цікавыя канферэнцыі.

Ганна Найгародская з Браслава:

– Асабліва запалі ў душу супольныя малітвы, канферэнцыі, з іх даведлася шмат цікавага. У нашым горадзе таксама праводзіцца танцавальныя сустрэчы для веруючай моладзі. Нядаўна праходзіла падобнае мерапрыемства. Прыяздзілі хлопцы і дзяўчаты з розных дзяржаў.

Састра з'яўшчыца Лілія Дарожка з Друі:

– Прыехалі групай з 15 чалавек. Друйскай моладзі сустрэча вельмі спадабалася – новыя знаёмствы, пашыраецца кругагляд. Добра, што мёрцы арганізавалі такое мерапрыемства. Хочацца жадаць развіцця і налета спаткацца на гэтым жа месцы.

Аліна Добыш з Брэста:

– У Мёры трапіла ўпершыню, дабралася на цяжкіх перасадках. Сама належу да парафіі Узвышэння Святога Крыжа. У нашым касцёле няма такіх мерапрыемстваў, то наведваем сустрэчы ў іншых гарадах. Узнікаюць думкі на Божую хвалу нешта цікавае рабіць і ў сябе. Баялася, што тут нікога не ведаю. Але хлопцы і дзяўчаты вельмі добрыя, яны адразу па-сяброўску прынялі мяне. Цудоўная ігра і спевы мёрскай моладзі набліжалі да Творцы. Толькі тут, на канферэнцыі, даведлася, што Бога можна праслаўляць танцамі і пра гэта сказана ў Бібліі!

рабіў цар Давід. Таму на два дні прыехала да нас моладзь з іншых парафіяў. Рэгістрацыя праходзіла анлайн. Групы атрымалі хатняе заданне. І свае выступленні паказалі на выніковым канцэрце. Моладзь, якая верыць, чарговы раз даказала, што можна радавацца і бавіць час без алкагольных напоў. У маладзёжным гурце «Fire of love» старшакласнікі, студэнты, прапоўная моладзь. Яны спяваюць і танцуюць для Бога і людзей, паказваюць добры прыклад іншым.

У яго ўваходзіць Яўгенія Багавіч (клавійныя), Андрэй Ражанскі (бас-гітара), Дамітрый Ляшук (электрагітара), Марыя Вішнеўская (барабаны), спяваюць Вікторыя Даргэль і Дзіяна Мітрафанавы, прадзюсары Юрый Сіповіч і Вікторыя Мітрафанавы, памочнікі Вадзім Грыгор'еў і Ганна Алексеева. Моладзь актыўна ўдзельнічае ў жыцці парафіі. Гурт пад час фестывалю атрымаў запрашэнне прыехаць у Пінск і ў Астравец. Цяпер хлопцы і дзяўчаты старанна рыхтуюцца да гастролі.

лося вельмі шмат станоўчых эмоцый. Пабачыліся з сябрамі, размаўлялі са святарамі і законнымі сёстрамі, чым узабагаціліся духоўна. Хлопцы і дзяўчаты хацелі паказаць свае таленты на праслаўленне Бога. У два фестывальныя дні вольнага часу не было. Кожны ўдзельнічаў у занятках, сустрэчах, супольных малітвах. Цікавыя канферэнцыі праводзілі ксяндзы Вячаслаў Адамовіч і Аляксандр Грыцкевіч. Хочацца, каб спатканне паўтарылася налета.

Браслаўчанка Арына Шыдлоўская адзначыла:

– Тут весела, мне вельмі спадабалася. Два дні былі распісаныя па хвілінах. Мы шмат маліліся ў касцёле. У доме культуры рэпетавалі танцы.

Вольга ВІШНЕЎСКАЯ (раённая газета «Мёрскія навіны») Фота аўтара з выніковага канцэрта на паўвостраве

Царкоўнае краязнаўства

Мастацтва дзеля славы Божай

Сёлета ў выдавецтве «Беларуская навука» убачыла свет кніга Вольгі Лабачэўскай «Мастацтва дзеля славы Божай: саламяныя іканастасныя вароты і царкоўна-культавыя прадметы».

У выданні прадстаўленыя шэдэўры беларускага дэкаратываўжыткавага мастацтва – саламяныя царскія вароты пачатку XIX стагоддзя з іканастасу палескіх цэркваў. На падставе ўпершыню ўведзеных архіўных крыніцаў і публікацыяў разглядаецца гісторыя вывучэння, музейна-рэстаўрацыйна-унікальных саламяных твораў сакральнага прызначэння, мастацкая стылістыка і тэхніка іх пласцення, аналізуюцца народныя вытокі гэтага віду мастацтва. У альбоме паказаны сучасны працяг унікальнай традыцыі – выраб копіяў старадаўніх саламяных іканастасных варотаў і шлюбных вянцаў, арыгінальных твораў для цэркваў – іканастасу, кіотаў іконаў, вячальных каронаў і мітраў для святароў.

В. А. ЛАБАЧЭЎСКАЯ МАСТАЦТВА ДЗЕЛЯ СЛАВЫ БОЖАЙ

Кніга ўзбагачае веды аб гісторыі беларускага мастацтва і прызначаная яго знаўцам і аматарам, музейным супрацоўнікам, выкладчыкам гісторыі мастацтва і беларусазнаўства, настаўнікам сусветнай і беларускай мастацкай культуры.

Доктар мастацтвазнаўства, дацэнт В. Лабачэўская даследуе тэорыю і гісторыю народнага мастацтва, беларускай народнай промыслы і рамёстваў, народны тэкстыль і яго рэгіянальныя і лакальныя асаблівасці, гісторыю этнаграфічнай фатаграфіі ў Беларусі ды інш. Яна – аўтар кніг «Плятенье из соломки» (2000), «Повязь часоў – беларускі ручнік» (2002, 2009), «Белорусский народный костюм: крой, вышивка и декоративные швы» (2013, у сааўтарстве з Зінаідай Зіміной) ды інш.

Падрывала Ніна КАЗЛЕНА

Першыя калгасы на Лоеўшчыне

Артыкул напісаны паводле архіўных дакументаў, якія раней не публікаваліся, ды і сам перыяд 1926 – 1928 гг. на Лоеўскім раёне практычна не вывучаўся мясцовымі краязнаўцамі, асабліва гэта датычыцца развіцця калгасаў.

Першышоўшы да ўлады ў кастрычніку 1917 г., бальшавікі пачалі актыўна мадэрнізаваць сельскую гаспадарку згодна з марксісцкай ідэалогіяй, каб пабу-

час пры захаванні індывідуальнай сялянскай гаспадаркі. Існавалі розныя ТСАЗы: вытворчыя, збытавыя і вытворча-збытавыя. Больш складанай формай кааперацыі была арцель, найвышэйшай формай – камуна.

Дзяржава падтрымлівала камуны: пастаўляла ім сельскагаспадарчую тэхніку, сартавое зерне, племянную жывёлу і г.д. Аднак нягледзячы на моцную падтрымку камуны не паказалі сваёй эфектыўнасці. Напрыканцы 1923 г. у Гомельскай губерні дзейнічала ўсяго 34 камуны (у 1919 г. іх было 123), а 97,2 % сялянскіх гаспадарак былі аднаасобнымі (калектыўныя гаспадаркі складалі толькі 1,32 %).

Крызіс дзейнасці камунаў яскрава прасочваецца на прыкладзе Дняпроўскай камуны ў в. Суткова (сучасны Лоеўскі раён). Калі ў 1926 г. у камуне было 127 чалавек, то ў 1928 г. іх колькасць знізілася да 23 чалавек. Па архіўных дакументах бачна, што бедных сялянаў у камуне было 17 чалавек, а сялянаў-сераднякоў – усяго 6. Магчыма, камунарскі рух не задавальняў сялянаў з-за адсутнасці прыватнай уласнасці, і ў камунах заставаліся сяляне, якія не хацелі працаваць, а спадзяваліся выжыць дзякуючы дзяржаўнай падтрымцы. Неэфектыўнасць камунаў вымусіла кіраў-

ніцтва краіны ўводзіць замест камунаў арцелі як менш радыкальную форму кааперавання. Не абышлі змены і Лоеўскі раён.

Першая, «Прыдняпроўская арцель», з'явілася на Лоеўшчыне ў 1923 г. і размяшчалася ў в. Страдубка Холмечскай воласці. У Баршчоўскім сельсаведе першы калгас быў утвораны ў 1926 г. Нягледзячы на тое, што ў перыяд нэпа ўступленне ў калгас было справай добраахвотнай, мясцовыя ўлады прымянялі рэпрэсіўныя меры супраць сялянаў, якія не хацелі ісці ў калгас: іх высялялі на пасёлкі Чырвоная Гара і Новы Свет у наваколлі в. Баршчоўка. Мясцовыя ўлады разлічвалі, што пасёлкі стануць цэнтрамі новых калгасаў.

Сяляне не хацелі ісці ў калгас з-за нізкай аплаты працы: за адзін працадзень налічвалі ўсяго 600 – 700 г збожжа. На гэта згаджаліся толькі бедныя сяляне, і ў 1928 г. калгас распаўся. Першым старшынёй калгаса быў Усцін Філонік, затым – нехта Нядабайла, пасля яго – рабочы з Гомеля М. Раеўскі, які ўтварыў у 1929 г. новы калгас «Гомельскі пралетарыяў». Каб падняць аўтарытэт калгаснага жыцця ў сялянаў, дзяржава аказвала дапамогу калгасу: напрыклад, у 1929 г. у «Го-

мельскім пралетарыяў» была праведзена электрычнасць, што ў тыя часы было рэдкасцю. Аднак крыніцы не даюць ніякай інфармацыі пра паляпшэнне аплаты працы, таму, верагодна, мясцовыя сяляне ішлі ў калгас толькі пад прымусам.

З другой паловы 1920-х гг. арцеляў у раёне становілася больш. Калі ў 1927 г. было ўсяго 2 калгасы з агульнай зямельнай плошчай 436,2 га, то ў 1928 г. – ужо 4 калгасы: «Прыдняпроўская арцель», «Чырвоны востраў», «Чырвоны Смагарын», «Чырвоны Арол» (тры апошнія ўтвораныя ў 1928 г.). Іх агульная зямельная плошча складала 741,2 га, калгасы аб'ядноўвалі ўсяго 42 чалавек, што было вельмі мала ў параўнанні з індывідуальнымі сялянскімі гаспадаркамі. Да прыкладу, на 1 лістапада 1928 г. у калгасе «Чырвоны Арол» было 15 калгаснікаў, з якіх сялянаў-сераднякоў было толькі 2, астатнія – беднякі. У калгасе «Чырвоны Смагарын» на той час налічвалася ўсяго 9 чалавек, з якіх серадняком было толькі 1. У калгасе «Чырвоны востраў» было 10 чалавек, толькі 2 з'яўляліся сялянамі-сераднякамі. Найбольш цяжкая сітуацыя складалася ў «Прыдняпроўскай арцелі», дзе з 8 калгаснікаў 2 былі сераднякамі. На адзін калгас прыпадала ў сярэднім 120 га зямлі, а самы вялікі з іх меў плошчу 270 га. У 1928 г. у калгасах раёна сялянаў-сераднякоў было ўсяго 30 %, заможніка ж у арцелях не было ніводнага.

У 1928 г. у Лоеўскім раёне было 7 500 сялянаў, і згаданыя 42 калгаснікі склалі толькі 0,56 % ад іх. Відавочна, што арцелі таксама не зацікавілі сялянаў, асабліва сераднякоў, не кажучы ўжо пра сялянаў-заможнікаў – па тых жа прычынах, што і камуны.

Колькасць калгасаў у Лоеўскім раёне павялічылася з пачаткам правядзення прымусовай калектывізацыі. На 1 ліпеня 1929 г. было створана 12 калгасаў і калектывізавана 182 гаспадаркі – 2,5 % ад агульнай колькасці гаспадарак раёна. Па звестках на першую палову 1929 г. у калгасы раёна ўступілі 317 бяднякоў і 148 сераднякоў.

Варвара Ярашэнка – адна з камунарац

даваць бяскласаве і справядлівае грамадства. Дробныя сялянскія гаспадаркі трэба было аб'яднаць у буйныя калектыўныя, праца ў якіх мусяла быць заснаваная на механізацыі вытворчасці. Аднак у першую чаргу кааперацыя была скіраваная не на пабудову справядлівага грамадства, а на выкачванне сельскагаспадарчай прадукцыі з вёскі, каб хутчэй стварыць цяжкую прамысловасць, забяспечыць прадуктамі гараджанаў і Чырвоную Армію, а там, глядзіш, – і ажыццявіць суветную рэвалюцыю... Таму ад пачатку правядзення палітыкі ванага камунізму па ўсёй Савецкай Расіі пачалі ўзнікаць розныя формы кааперацыі.

Асноўнай формай кааперацыі сталі Таварыствы па сумеснай апрацоўцы зямлі, калі сродкі вытворчасці аб'ядноўваліся на пэўны

Дзіцячы сад камуны

Выданні краязнаўчай краіны

Летапіс жыцця Слонімшчыны

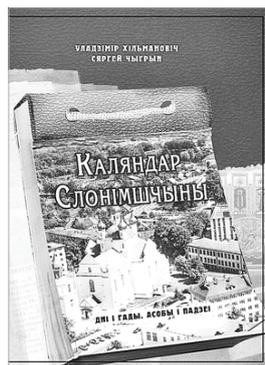
У выдавецтве «Кніга-збор» свет пабачыла ўнікальная праца Уладзіміра Хільмановіча з Гродна і Сяргея Чыгрына са Слоніма «Календар Слонімшчыны».

Цягам многіх гадоў аўтары «Календара Слонімшчыны» занатоувалі славетныя і трагічныя падзеі і з’явы слонімскай зямлі, даты нараджэння і смерці вядомых слонімцаў і тых асобаў, якія паўны час тут

жылі, вучыліся ці працавалі. Галоўным крытэрыем адбору асобаў была прыналежнасць да беларускага руху ў розных яго праяўленнях (удзел у нацыянальна-вызваленчых паўстаннях, падпольных рухах, палітычных, грамадскіх, рэлігійных, культурных арганізацыях, а таксама асветніцкая, душпастырская, навуковая, пісьменніцкая, публіцыстычная, спартыўная дзейнасць і г.д.). Пададзеныя ў календары і даты адкрыцця некаторых му-

зеяў, навучальных устаноў, грамадска-культурных і палітычных выданняў, прадпрыемстваў, а таксама найбольш масавыя мітынгі і дэманстрацыі, якія адбываліся на Слонімшчыне.

Адна з найбольш важных задачаў календара – адлюстраваць і паказаць асноўныя канкрэтныя падзеі і гады жыцця, а таксама дзень і месяц нараджэння і смерці вялікіх і вядомых асобаў Слонімшчыны. Даты ўсе падаю-

ца паводле новага (грыгарыянскага) стылю.

Барыс БАЛЬ

Авантуры яе жыцця

Яна не належала да вышэйшых пластоў грамадства – нават яе шляхетнасць пад пытаннем, яна не стала значнай гістарычнай фігурай. Але лёс гэтай жанчыны, якая жыла ў сярэдзіне XVIII ст., здаецца неверагодным нават цяпер. Сёлета спаўняецца 300 гадоў з дня нараджэння Саламеі Русецкай – вядомай лекаркі, што паходзіць з Навагрудчыны. Чым больш я чытала пра гэтую адважную жанчыну, тым болей захаплялася ёю – першай у гісторыі Беларусі жанчынай-урачом, асветніцай, мемуарысткай.

Прыгодаў на яе лёс сапраўды хапіла. Уявіце жыццё нашых сучаснікаў трыста гадоў таму: калі спакой не парушаўся войнамі і эпідэміямі, яно цякло павольна і цыклічна. Мала хто наважваўся выехаць за мяжу, жыццё чалавека часцей за ўсё праходзіла ў ягоным родным краі. Падарожжы былі не толькі небяспечнымі, але і вельмі дарагімі. Нават паездка ў іншы горад была справай сур’ёзнай, і мала хто – у асноўным мужчыны – выязджаў за межы Айчыны.

А тут здарылася дзіўная гісторыя. Жанчына, якая не мела вялікіх грошай і не карысталася асаблівымі прывілеямі, здолела наведаць мноства краінаў Еўропы і Азіі. Зарабляла на жыццё ўласнай працай, паўсюль дамагалася прызнання і высокага становішча ў грамадстве, хаця сустракала шмат перашкодаў. Але на суперак абставінам была моцнай, смелай, яе праца была запатрабаваная ў любой краіне і ў любых умовах, нават у самых цяжкіх часы. Калі іншыя падобныя прыклады і ёсць, то іх, мяркую, вельмі няшмат.

С. Русецкая нарадзілася ў 1718 г. на Навагрудчыне ў сям’і збяднелага шляхціца Яўхіма Русецкага. Дзяўчынка расла моцнай і незалежнай: добра ўпраўлялася з коньмі, любіла страляць з мушкета. У далейшым жыцці гэтай смелай і нават адчайнай асобе шмат разоў даводзіцца даказваць, што ў яе «не заечае сэрца», і сцвярджаць: «хоць я і бязродная дваранка, але буду свайго дамагацца».

У 14 гадоў бацька выдаў Саламею замуж за нямецкага лекара-акуліста Якуба Гальпіра. Жаніх быў значна старэйшы за нявесту, аднак замужны. Сваю маладоў жонку ён палюбіў усім сэрцам. Хутка Якуба запрасілі працаваць у Турцыю, і жонка паехала разам з ім. Аднак у Турцыі Русецкая засумавала: жывы розум, прыроджаны здольнасці і няўрымслы характар патрабавалі нечага большага, чым лёс хатняй гаспадыні. Муж падтрымліваў жаданне Саламеі вучыцца, і маладая жанчына ўважліва назрала за мужавай працай, дапамагала яму, пераймала вопыт і прагна ўбірала ў сябе разнастайныя веды. Русецкая перачытала мноства медыцынскіх даведнікаў. Пад кіраўніцтвам палоннага італьянца засвоіла асновы латын і змагла выпісаць рэцэпты, вывучыла турэцкую мову, аваладала майстэрствам лячэння хваробаў вачэй і дабілася значных поспехаў у афтальмологіі. Аднак дыплома лекара ў яе не было.

Праз некаторы час Саламея здзейсніла неверагоднае: яна, жанчына, атрымала афіцыйны дазвол на медыцынскую дзейнасць, што літаральна перавярнула мусульманскі свет з ног на галаву. Пасля заўчаснай смерці мужа С. Русецкая з поспехам вяла ў Стамбуле медыцынскую практыку, працавала лекарам пры двары і ў гарэме султана Ас-

манскай імперыі. Дарэчы, калі займалася лячэннем, асабліва ўвагу звяртала на гігіену і здорае харчаванне.

Саламеі не было і 20 гадоў, калі яна засталася ўдавой з маленькай дачкой на руках. Пасля смерці мужа С. Русецкая атрымала ў спадчыну даволі значныя сродкі, якія выдаткоўвала ў асноўным на вандроўкі і міласэрнасць, у тым ліку на выкуп палонных салдатаў.

Другім мужам Русецкай стаў аўстрыйскі афіцэр Іосіф Пільштын, якога жанчына выкупіла ў Балгарыі з турэцкага палону. Саламея спадзявалася, што яго багатыя сваякі шодра за гэта аддзячаць. Сужонцы выправіліся ў Нясвіж, валадар якога Міхал Казімір Радзівіл па мянушцы Рыбанька даў Пільштynu «патэнт на харунжаства» ў сваёй арміі. Жонка справіла яму пышную экіпіроўку і, пакінуўшы дачку ад першага шлюбу ў нясвіжскім кляштары, праз Вільню і Рыгу накіравалася ў Пецяярбург.

У дарозе, натуральна, здараліся новыя авантуры, сур’ёзныя і кур’ёзныя. Адразу ж пасля прыбыцця ў Пецяярбург Саламея вылечыла катаракту ў прыдворнай прачкі і на некалькі тыдняў засталася жыць пры двары імператрыцы Ганны Іаанавы. Там яна лячыла сляпых ды іншых хворых, запісвала назіранні, плануучы выклаці свой вопыт у «медыцынскія кніжыцы».

Вяртаючыся з Пецяярбурга на радзіму, Саламея задумала паехаць у Вену (Аўстрыя), каб ад сваякоў мужа атрымаць грошы на жыццё, тым больш што сама чакала другое дзіця. Аднак яе спадзяванні на дапамогу не спраўдзіліся. Некаторы час Русецкая практыкавала ў Вене,

потым з нанароджаным сынам вярнулася ў Нясвіж.

На радзіме Саламея сустрэла з боку мужа толькі здраду, нявысць і марнатраўства. Ён нават уявіў спробу атруціць яе, ад чаго жанчына цяжка захварэла, «ледаць не звар’яцела», у яе выпалі зубы, вылезлі валасы, пазногці, нават влезла скура. І толькі тыдняў праз дванаццаць змагла зноў есці, піць і хадзіць.

Саламея доўга вагалася, куды ёй лепш ехаць па новае шчасце – у Пецяярбург, каб там вучыць сына, або ў Стамбул. Выбрала другі варыянт і стала лекаркай у вялікім гарэме султана Муштафы. У 1760 г. Русецкая са Стамбула накіравалася ў паломніцтва ў Святую Зямлю. Яна планавала наведаць Палесціну і Егіпет, але далейшы яе лёс невядомы.

Такім было жыццё С. Русецкай, першай у гісторыі Беларусі жанчынай-урача. Дасягнуўшы неймаверных для таго часу вышыняў медыцынскага майстэрства, Русецкая, на жаль, амаль не зведала асабістага шчасця. Пасля смерці першага мужа ні ў кім з мужчынаў яна не знайшла ні абароны, ні падтрымкі. Каханне яе было неўзаможным, надзеі – беспадстаўнымі. Стасункі з дзецьмі, якіх Русецкая любіла, але часта пакідала на іншых людзей з-за працы і шматлікіх пераездаў, не склаліся. Пра гэта няшчасная маці вельмі шкадавала.

Пасля сябе яна пакінула надзвычай цікавы ўзор эпістальнай спадчыны – падрыхтаваны для друку дзёнік-кнігу «Авантуры майго жыцця». Гэта ўспаміны і развагі з нагоды тагачасных падзеяў, цікавыя замалёўкі-партрэты людзей, якія сустракаліся пад час вандровак па розных краінах. Русецкая апісвае побыт і норавы розных народаў, выкладае метады лячэння хваробаў. У сваёй медыцынскай практыцы лекарка шмат у чым абапіралася на дасягненні народнай медыцыны, распаўсюджвала звесткі пра гігіену і фізічнае выхаванне. Калі ўлічыць дасягненні фармакалогіі і хірургіі таго часу, атрымлівалася бездакорная сістэма, у адпаведнасці з якой працавала Русецкая – «доктар медыцыны і акулістыкі», як яна сама сябе называла.

«Авантуры майго жыцця» Саламеі Пільштыннай ёсць і ў фондах Навагрудскай раённай бібліятэкі і ў Навагрудскай гарадской дзіцячай бібліятэцы. Кніга выхадзіла ў выдавецтве «Мастацкая літаратура» ў 1993 г. і 2008 г.

Фаіна МАЛОЖЭНЕЦ,
г. Навагрудак

Конкурс «Адвечнае»

Працягваем знаёміць чытачоў з працамі пераможцаў II Рэспубліканскага конкурсу «Адвечнае»

Мае радаводныя дрэвы

Сёння ў мяне выдаўся шчаслівы дзень. На душы лёгка і радасна. Так бывае, калі ўдаецца зрабіць нейкую складаную справу, якая даўно займала час і трывожыла думкі. Так бывае яшчэ і тады, калі ўдаецца адкрыць для сябе нешта новае, цікавае і зрабіць гэта сваім набыткам, сваім скарбам на ўсё жыццё. Такім скарбам стаў для мяне мой радавод.

Перада мной на аркушы белай паперы – маё радаводнае дрэва. Дакладнай сказаць, іх два. Першае я стварыла па звычайнай схеме: карані – гэта мае бацькі, дзядулі і бабулі, мае далёкія продкі, а я – лісток на кронне маладога дрэва. Другое дрэва, наадварот, атрымалася шырокім у кронне, густлістым, бо на кожнай саліцы я змясціла лісточкі з імёнамі маіх продкаў. Некаторыя з гэтых імёнаў я ведаю з дзяцінства, некаторыя адкрыліся толькі тады, калі разам з мамі і бацькамі, разам з бабулямі я пачала ствараць наш радавод.

Я нарадзілася і расту ў самай звычайнай беларускай сям'і, жыву ў самай звычайнай беларускай вёсцы, вучуся ў самай звычайнай беларускай школе. Але так здаецца толькі на першы погляд. Сям'я наша невялікая: мама Марына, тата Дзмітрый, сястра Віка і я. Вёска Аздзяцічы – маціна малая радзіма, татава – вёска Старая Мётча. Жывем у Аздзяцічах. Тата працуе тут трактарыстам. Мама – акушэрка ў Мётчанскай амбулаторыі. Віка ходзіць у Аздзяціцкі садок, а я – у Мётчанскую школу. Хаця Аздзяцічы знаходзяцца ад Мётчы за 15 кіламетраў, гэтыя вёскі даўно парадніліся ў кнігах пра Мядоцкі край, таму што ў іх апісаныя традыцыі, абрады, святы, напісана пра аздзяціцкіх і мётчанскіх людзей – танцораў, музыкаў, спевакоў. Гэтыя вёскі аб'яднаныя гістарычным мінулым культурнымі традыцыямі. Так і для мяне: абедзве яны родныя.

Добрых словаў за-слугоўвае і мая школа. Ёй больш за 130 гадоў, у яе багатая гісторыя, пакінутая ў памяці і ў сэрцах. А яшчэ гэтая памяць захоўваецца ў школьным летапісе, які выдзецца ўжо каля трыццаці гадоў. Акрамя ўрокаў і мерапрыемстваў ёсць у маім школьным жыцці фальклорны гурт «Берагіня», удзельніцай якога я з'яўляюся з 2 класа. Берагінскае жыццё вельмі цікавае, насычанае рознымі падзеямі – гэта рэпетыцыі і канцэрты, вандроркі да старых людзей, удзел у фестывалях і конкурсах. Асабліва запамінаюцца пазедкі ў новыя мясіцы. Я ўжо ўдзельнічала ў Рэспубліканскім фестывалі фальклорнага мастацтва «Берагіня» ў 2016 г. Там было столькі розных цікавых падзеяў і знаёмстваў! Усе нашыя дзеці мараш зноў пабываць у Акцябрскім.

Дзякуючы «Берагіні» я пачала танцаваць народныя танцы, спяваць, іграць на гармоніку. Пачала цікавіцца мінулым свайго роду, даведлася шмат цікавага з жыцця маіх продкаў. У гэтым мне дапамаглі мае бабулі: Тамара Уладзіміраўна Захарава (у дзявоцтве Барысёнак, 1955 г. нар.) – па тату і Кацярына Ільінічна Ярашэвіч (у дзявоцтве Петракова, 1961 г. нар.) – па маме. Маё айго дзядулю па тату звалі Уладзімір Мікалаевіч Захараў. Ён нарадзіўся ў 1953 г. На жаль, рана памёр – у 2011 г., нават да пенсіі не дажыў.

Дзядулю па маме завуць Міхаіл Рыгоравіч Ярашэвіч, ён нарадзіўся ў 1955 г. Ён цяпер на пенсіі, усё жыццё ад-
Акрамя ўрокаў і мерапрыемстваў ёсць у маім школьным жыцці фальклорны гурт «Берагіня», удзельніцай якога я з'яўляюся з 2 класа. Берагінскае жыццё вельмі цікавае, насычанае рознымі падзеямі – гэта рэпетыцыі і канцэрты, вандроркі да старых людзей, удзел у фестывалях і конкурсах

працаваў у калгасе «Новае жыццё». Дзядулевы карані ідуць з вёскі Хатынічы Ганцавіцкага раёна. Там жылі мае прадзед і прабабка: Рыгор Рыгоравіч Ярашэвіч (1923 г. нар.) і Вольга Пятроўна Ярашэвіч (Гацук, 1926 г. нар.). Прабабка ўсё жыццё працавала даяркай. Ужо ў сталым узросце была ўдзельніцай вясковага фальклорна-этнаграфічнага калектыву «Хатовічы», а яе сястра Ульяна Пятроўна Гацук (Віннік) і сёння наведвае гэты гурт, ездзіць з выступленнямі па ўсёй Беларусі. Мой прадзед быў вальшчыкам лесу, а яго бацька, мой прапрадзед – таксама Рыгор – быў лесніком. Мая бабуля па маме, Кацярына Ільінічна Петракова, родам з вёскі Аздзяцічы, дзе мы

цяпер жывем. Яна нарадзілася ў сям'і Ільі Фёдаравіча Петракова (1927 г. нар.) і Марыі Мікалаевы Пятраковай (у дзявоцтве Лаўровай, 1933 г. нар.). Прабабка Марыя пасля вайны працавала палыводам у калгасе «Новае жыццё», а прадзед Ілья быў цесляром.

Лёс Ільі Фёдаравіча вельмі адметны. Яго шаснаццацігадовым прызвалі на службу (ніхто з маіх родзічаў не можа дакладна растлумачыць гэты факт; хутчэй за ўсё, у ваеннай абстаноўцы не надта прылягаліся да ўзросту юнакоў, бо трэба было ўмацоўваць армію). Гэта было ў 1943 г. Забралі яго ў Забайкалле, на Далёкі Усход. У 1945 г. яго заслужыўцаў адправілі дамоў, а прадзед пакінуў у арміі і адправілі на савецка-японскую вайну. Вяваў у Маньчжурію, на кітайскай мяжы, быў артылерыстам наводчыкам стралковага батальёна. Нягледзячы на ​​малады ўзрост, меў узнагароды за воінскія заслугі. Сярод іх – медалі «За адвагу». Вярнуўся дадому толькі ў 1949 г., праз шэсць гадоў. У мірны час цяслярнаў, вырабляў для калгаса і для людзей калёсы, рамы, дзверы і іншае *надоб'е* (тое, што патрэбна для жыцця-дзейнасці і працы).

Сёстры майго прадзеда Ільі, Надзея і Вольга, зведлі жахі Вялікай Айчыннай вайны. Надзея Петракова загінула ў адным з фашысцкіх канцэнтрацыйных лагераў у Германіі. Вольга Петракова (у замужжы Савіна, 1923 г. нар.) разам са сваім мужам змагалася з акупантамі ў мясцовым партызанскім атрадзе. Іх бацьку, майго прапрадзедна Фёдара Петракова, фашысты расстралялі за тое, што ён хаваў на гарышчы свайго дома яўрэяў з суседняй вёскі Чэрнеўка, дзе немцы нішчылі іх хэльмі сем'ямі.

Шмат цікавага пачула я пра сваіх продкаў па татавай лініі. Мая прабабуля па дзеду Уладзіміру, яго маці Мірапі Фёдаруна Захарава (у дзявоцтве Дуракова) нарадзілася ў 1926 г. Падлеткам засталася сіратой з дзвюма малодшымі сёстрамі на руках. Каб неяк выжыць, асвоіла недзякуючы справу – аваладала прафесіяй трактарыста. У час Вялікай Айчыннай вайны працавала ў тыле ворага.

Прапрадзед Ілья Пракопавіч Барысёнак (1882 г. нар.), продак па лініі бабулі Тамары (яе дзед), ажаніўся з Натал-

ляй Пракопаўнай Рашэтнік (1889 г. нар.). Жылі ў вёсцы Унгальянка Барысаўскага павета. Выраслі васьмёра дзяцей. Дакладней кажучы, выраśliца іх прапрабабка, бо Ілья Пракопавіч доўгі час ваяваў: спачатку на Першай сусветнай, затым на грамадзянскай войнах. Дарэчы, ён быў кавалерам ордэна Чэкаў і медалі. Меў узнагароды – крыжы і медалі. І яшчэ меў узнагароду ад прыроды – быў асілкам на шпарту Івана Паддубнага. У сілавых спаборніцтвах з іншымі вясковымі мацакамі роўных яму не было, усіх клаў на лапаткі. І Наталля Пракопаўна, і Ілья Пракопавіч лічыліся ў вёсцы знахарамі, бо ўмелі лячыць людзей і жывёлу заганарамі і травамі. Прабабка Наталля была яшчэ павітухай: дапамагала жанчынам пры родах не толькі ў сваёй вёсцы, але і ў суседніх. А прадзед меў ад Бога дар ігры на гармоніку, які

Вельмі хочацца навучыцца ўсяму добраму, што перадалі мне ў спадчыну мае дзяды і прадзеды. Хочацца жыць так, каб радаваліся мае любімыя бацькі

перадаўся праз пакаленне яго ўнукам: вясковымі гарманістамі былі дзеці яго сына Міхаіла – Анатоля, Васіля, Вячаслаў, Леанід. А іх брат Уладзімір Міхайлавіч Барысёнак (1933 г. нар.), мой прадзед, быў адмысловы музыкант, бо меў іграць на многіх музычных інструментах, добра спяваў. Нейкі час быў нават удзельнікам хору імя Пятніцкага ў Маскве. Ён шмат паездзіў па свеце, доўгі час жыў і працаваў у Расіі. Там і ажаніўся. Там нарадзіліся і першыя дзеці, у тым ліку і мая бабуля.

Імкненне да музыкі перадалася яго дзецям: маёй бабулі Тамары і яе брату Валерыю Барысёнку (1956 г. нар.). У маладосці без Валеры не бываў адзінаццаці годна вачэрныя ў наваколлі. Ён і цяпер вялікі гумарыст, прымудчык розных гісторыяў. А яшчэ адзін бабулін брат, Іван Уладзіміравіч Барысёнак (1969 г. нар.) пераняў ад свайго дзеда Ільі фізічную моц і сілу, якія ён і да гэтага часу дэманструе на спаборніцтвах па славых відах спорту. Разам з ім спаборнічае і яго сын Леанід (1994 г. нар.).

Адметны след у гісторыі свайго роду пакінула мая бабуля Тамара

Уладзіміраўна Захарава. Яна нарадзіла і выраśliца траіх дзяцей, каля дваццаці гадоў працавала выхавальнікам Мётчанскага дзіцячага садка, а цяпер працуе акампаніатарам у нашым фальклорным гурце «Берагіня». Яна іграе на гармоніку і мне дапамагае аваладваць гэтым цудоўным відам мастацтва. Яна прыгожа спявае, ведае шмат песняў – абрадавых і лірычных.

Мой тата, Дзмітрый Уладзіміравіч Захараў (1982 г. нар.) не іграе на гармоніку, не спявае асілкам, але на сваёй працы ў калгасе – ён трактарыст – лічыцца адным з лепшых работнікаў. Неаднаразова быў узнагароджаны за працоўныя дасягненні ганаровымі граматамі, дыпломамі, прызамі раённага і абласнога ўзроўня. Ён любіць вудзіць рыбу, хадзіць у грыбы, вельмі любіць нас – сваю сям'ю.

Ганаруся я і сваёй мамай, Марыянай Міхайлаўнай Захаравай (Ярашэвіч, 1982 г. нар.). Яна фельчар-акушэр па спецыяльнасці, працуе ў Мётчанскай амбулаторыі. Дзякуючы яе працы жанчыны клопаюцца пра сваё здароўе, каб нарадзіць здаровых дзетак. Мая мама вельмі прыгожая, прыветлівая, спагадлівая. Яна сочыцца за тым, каб я добра вучылася ў ўсебакова развіталася, каб не баялася працы і імкнулася быць лепшай у той справе, якой займаюся. Вось чаму сумаваць мне няма калі.

Дома я не толькі раблю ўрокі і займаюся хатнімі справамі, але і паглыбіла веды па беларускай мове і літаратуры, бо ўжо тры гады ўдзельнічаю ў алімпіядзе па гэтых прадметах, маю нават дыплом III ступені раённага этапу алімпіяды. На конкурсе беларускага народнага спеўнага і музычна-інструментальнага выканальніцтва «Згукі мінуўшчыны», які праходзіць сёлага ў студзені, атрымала дыплом II ступені ў намінацыі «Сольныя спевы». Цяпер рыхтуюся да ўдзелу ў конкурсах X Рэспубліканскага фестывалю «Берагіня» ў Акцябрску. Вацькі купілі мне гармонік, і кожны дзень у нашым доме гучыць музыка. Вельмі хочацца навучыцца ўсяму добраму, што перадалі мне ў спадчыну мае дзяды і прадзеды. Хочацца жыць так, каб радаваліся мае любімыя бацькі.

А яшчэ я люблю разглядаць сваё радаводнае дрэва і ўяўляць жыццё кожнага, чые імёны запісаныя на лісточках. Калі я пісала гэты артыкул, то падумала, што больш правільна было б на жывых лісточках запісаць імёны маіх жывых родзічаў, а карані – імёны тых, каго ўжо няма на гэтым свеце – змясціць на ніжнім ярусе, пад зямлёй. Так нарадзіўся яшчэ адзін вярнянт майго радаводнага дрэва. Моцна трымаюць яго пад зямлёю карані Гацукі, Равякіных, Рашэтнікаў, Лаўровых, Савіных, Дураковых, Дадькіных. А на кронне зелянеюць галіны Ярашэвічаў, Петраковых, Барысёнак, Захаравых. Сярод зялёных лісточкаў – і маё імя. А значыць, на мне ляжыць абавязак умацоўваць і працягваць мой працавіты і таленавіты род.

Крысціна ЗАХАРАВА, вучаніца 6 класа Мётчанскага вучэбна-педагагічнага комплексу дзіцячых сад – сярэдняй школы Барысаўскага раёна Кіраўнік Антаніна АБРАМОВІЧ, настаўнік беларускай мовы і літаратуры

Птушынае княства

Уздоўж

1. Малая Рэдкая ў Беларусі пералётная птушка, якая селіцца на рачных пясчаных наносах, корміцца рыбай; занесеная ў Чырвоную кнігу Беларусі. **4.** Лясная птушка, якая імгнё галасы драпежных птушак, чым уводзіць у зман палюўчыц. **6.** Лірахвост, або Вялікая пеўчая птушка, якая жыве ў Аўстраліі. **7.** Метка, якой што-небудзь абазначаецца. **9.** або Міжнародны дагавор па абароне птушак, які ўступіў у сілу 1 красавіка 1905 г.; з 1906 г. святая птушка пачалі адзначаць у большасці краінаў свету. **12.** Тое, што і канаўка. **15.** «То свішча ... на мокрым дрэве, // То шпак вясёлы гімн пяс». З верша В. Гардзевя «У свежасці зямлі вясенняй». **16.** Не вялік ды ўсё ж такі птушка (прык.); помнік гэтай птушцы усталяваны ў Тураве. **18.** Пра смелага, гордага чалавека (перан.). **19.** «Іншыя смяюцца, каб паказаць свае прыгожыя і плачуць, каб паказаць сваё добрае сэрца». Ж. Ру. **20.** Птушка, якую абагаўлялі ў старажытным Егіпце. **21.** Дзе двое – там, дзе трое – там здрада (прык.). **24.** Вадаплаўная птушка, якой у Аўстраліі і ЗША ўсталяваны помнік; у Беларусі малая ... занесеная ў Чырвоную кнігу. **25.** «Сімвал Беларусі – гэта белы // Сімвал дабрабыту – гэта чорны хлеб». З верша М. Курылы «Песня пра хлеб».

28. Першая літара грэчаскага алфавіта. **32.** ... прылятае на праталіну, шпак на прагаліну, жораў з цяплом, ластаўка з лістом (прык.). **34.** Рыбалоўны кручок з трыма зубцамі (разм.). **35.** Хто палюе і рыбацьчыць, той ... рэдка бачыць (прык.). **36.** Маленькая птушка сямейства вераб'іных, якая гняздуецца пераважна ў пойме Прыпяці; занесеная ў Чырвоную кнігу. **37.** Вялікая лясная птушка сямейства цецерукоў, самы буйны прадстаўнік баравой дзічыны.

Упоперак

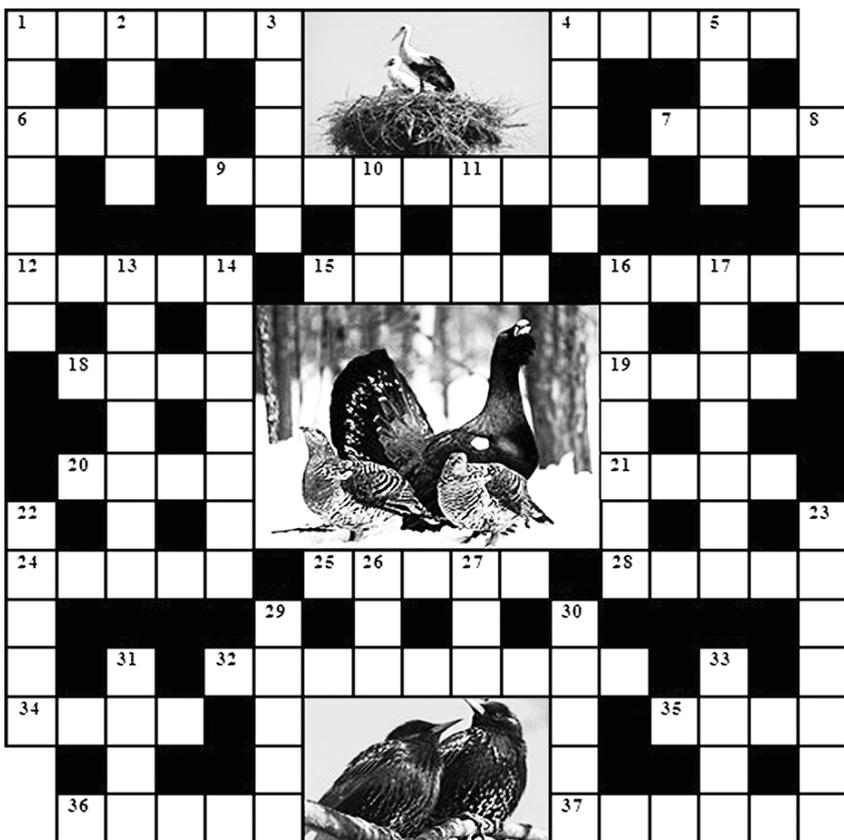
1. Самая маленькая птушка, якая можа лятаць задан наперад. **2.** Тое, што і біяполе. **3.** белахвост. Рэдкая ў Беларусі птушка сямейства ястрабіных; занесеная ў Чырвоную кнігу. **4.** Птушка, хуткасць палёту якой дасягае 170 км у гадзіну, і якая можа спаць у палёце. **5.** Птушка, якая хоць і жыве на балотах, але заўжды пакутуе ад

смагі; крык яе нагадвае слова «піць». **8.** Вадаплаўная птушка, якая вытрымлівае мороз да мінус 110 градусаў. **10.** Кругавы рух вады на рацэ. **11.**, а не верх. **13.** У жніўні ... піва варыць (прык.); помнік гэтай усім знаёмай птушцы ўсталяваны ў Баранавічах. **14.** Ласка – не, сядзеш, не паедзеш (прык.). **16.** Невялікая птушка, якая жыве ў Арктычнай зоне; вясной і ўвосень чароды гэтых птушак на некаторы час затрымліваюцца ў Беларусі. **17.** Прыгожая птушка, сімвал адданасці; помнік хлопчыка з гэтай птушкай усталяваны ў фантане сквера Мінска. **22.** Маленькая сабачка даўеку ... (прык.). **23.** Тое, што і жаробак (разм.). **26.** Рака, правы прыток Нёмана. **27.** Прадукты харчавання. **29.** Пеўня нясуць на, а ён крычыць «кукарэку!». **30.** Раптоўны напад. **31.** Невялікі эрстаран. **33.** Густа парослы ўчастак лесу.

Склад
Лявон ЦЕПЕШ

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 30

Уздоўж: 1. Брызгун. 4. Вавёрка. 8. Мопс. 9. Воўк. 11. Галатурья. 13. Акапі. 15. Ласка. 16. Конь. 17. Млын. 20. Стрыж. 21. Янтар. 24. Васьміног. 28. Шпак. 29. Імжа. 30. Мурашка. 31. Бяроза.
Упоперак: 2. Рапуха. 3. Гара. 5. Вары. 6. Клоп. 7. Кот. 8. Мамант. 10. Камала. 12. Хамелеон. 14. Планарыя. 18. Роскаш. 19. Сарока. 22. Тэрміт. 23. Балү. 25. Апаш. 26. Мыш. 27. Обер.

Званы мінуўшыны гудуць

(Працяг. Пачатак у № 30)

Паслы гетмана Хмяльніцкага

Збораўскае пагадненне, заключанае ў жніўні 1649 г. паміж польскім каралём Янам Казімірам і ўкраінскімі казакамі ў асобе гетмана Багдана Хмяльніцкага, засведчыла ўтварэнне «гетманата» – казацкай аўтаноміі ў межах Браслаўскага, Кіеўскага і Чарнігаўскага ваяводстваў, але не вырашыла ўсіх супярэчнасцяў паміж варагоўнымі бакамі. Гэтым пагадненнем былі незадаволеныя найперш гетман Хмяльніцкі і казацкая старшыня, бо разлічалі стварыць сваю незалежную казацкую дзяржаву і разглядалі пагадненне як часовую перадышку ў вайне.

Вымушаныя саступкі караля казакам не спадабаліся польскім панам, якія хацелі гаспадарыць, як звычайна, ва ўсёй Украіне. І казакі, і палякі рыхтаваліся да працягу вайны. Кароль Ян Казімір і каронныя гетманы ў сваіх пісьмах да Януша Радзівіла патрабавалі больш рашучых дзеянняў войска ВКЛ у падтрымку Польшчы, і Княства таксама рыхтавалася да вайны.

Паны-рада абвясцілі паспалітае рушэнне, і пад харугвы польнага гетмана прыйшло 13 700 чалавек. Назапашваліся неабходныя для паходу зброя і боезапасы, вайсковы рыштук, харч і фураж. У студзені 1651 г. сейм Рэчы Паспалітай большасцю галасоў абвясціў казакам вайну, і яна распачалася даволі ўдала для палякаў.

Ужо ў лютым польскае войска гетмана польнага кароннага Мартына Каліноўскага разбіла на Браслаўшчыне буйны аддзел палкоўніка Данілы Нябаба. У адказ Хмяльніцкі разам з крымскім войскам хана Іслама III Гірэя выправіўся ў наступ на Польшчу.

Гетман Хмяльніцкі добра ведаў моц радзівілаўскага войска і разумее, што вынікі яго вайны з палкамі будучы залежаць ад удзелу ў ёй Княства. Чый бок яго падтрымае, за тым будзе і канчаткова перамога. Напачатку ён разлічваў утрымаць літвінскае войска ў межах Княства выключна вайскавай сілай.

Сцяпан Падабайла – наказны гетман Левабарэжжа (мастак Даніла Нарбут)

Пераправы ад Лоева да Бабічаў па Дняпры і Прыпяці трымалі казацкія аддзелы і іх саюзнікі – крымскія татары агульнай колькасцю каля 50 тысяч чалавек. Кіеўскі накірунак абаранялі палкоўнік Антон Ждановіч, які са сваім Кіеўскім палком стаяў паблізу Чарнобыля, і аддзелы Фітона Гаркушы, якія знаходзіліся каля Оўруча, чарнігаўскі накірунак – загоны Сцяпана Падобайлы пад Лоевам. Агульнае камандаванне было ўскладзенае Хмяльніцкім на наказнага гетмана Левабарэжжа, чарнігаўскага палкоўніка Мартына Нябабу, аддзелы якога размяшчаліся ў міжрэччы Сожа і Дняпра.

Мартын Нябаба (пачатак XVII ст. – 6 ліпеня 1651 г.) паходзіў з мяшчаных горада Каростышава, што на Жытоміршчыне. З маладых гадоў жыў у Запарожжы. У маі 1648 г. узначаліў паўстанне супраць польскай улады ў Чарнігаўскім ваяводстве, стаў там арганізатарам і першым палкоўнікам Барзнянскага палка. Ён быў адным з тых атаманаў, якіх Хмяльніцкі накіраваў у Беларусь, каб узяць тут паўстанне. Вядома, што ў маі 1648 г. перад загонам М. Нябабы адкрылі гарадскую браму мяшчане Лоева, у красавіку 1649 г. – Гомяля. У верасні 1648 г. ён быў удзельнікам пераможнай бітвы з каронным войскам пад Пільюцамі, а ў жніўні 1649 г. на чале свайго палка браў удзел у Збораўскай бітве.

З пачатку 1649 г. – палкоўнік чарнігаўскі, наказны гетман левабарэжных палкоў Украіны.

Скарыстаўшыся падтрымкай Маскоўскай дзяржавы, Хмяльніцкі заслаў 4 тысячы казакоў і 500 татар падымаць на казацкага палкоўніка Івана Шохаву з усходу праз Бранскі ўезд у Княства. Адтуль нападу не чакалі, казакі без бою ўзялі Раслаўль і стварылі пагрозу Смаленску і Магілёву. Гетман разлічваў скіраваць і іншыя казацкія аддзелы праз расійскую мяжу ў Падняпроўе і Полаччыну, каб тыя разам з сялянамі ўзялі там паўстанні. Такім чынам Хмяльніцкі шукаў нагоды справакаваць канфлікт Княства з Масковіяй, каб наогул пазбавіць Радзівіла магчымасці перайсці ў наступ на казакоў.

(Працяг на стар. 8)

(Працяг. Пачатак на стар. 7)

Нервовая, напружаная атмасфера на кардонах часта прыводзіла да узброеных сутычак на памежжах. Так, 19 мая 1651 г. казацкая сотня была разбітая пад Ярылавічамі, а ўжо 25 мая літвінскі загон зазнаў паразу паблізу Сожа. Нябаба 6 чэрвеня выправіў аддзел наказнага палкоўніка Пятра Забелы – каля 8 тысячаў казакоў – для захопу Гомеля. Мяшчане хацелі здаць горад, але гэтага не дазволіла літвінская залога, якую ўзна-чальваў дасведчаны капітан Мантгамеры. Неаднойчы казакі штурмавалі гарадскія ўмацаванні, але не мелі поспеху. Даведаўшыся, што Гомель абложаны ўкраінскімі казакамі, літвінскі гетман накіраваў туды на падмогу загон на чале з навадворскім харунжым Мацеем Францкевічам-Радзёмінскім (1 500 вершнікаў), які адразу і вырашыў зыход бітвы, і казакі ў спешцы адступілі ў чарнігаўскім накірунку.

Трывожныя паведамленні турбавалі польнага гетмана, але ён не стаў драбіць свае сілы. Паслаў толькі аддзел Вэйса 300 вершнікаў і 600 пехацінцаў на дапамогу Крычаву, які ўзялі ў аблогу паўстанцы. Нечакана 13 чэрвеня ў вайсковы лагер Радзівіла каля Рэчыцы прыбыло пасольства ад Хмяльніцкага. У яго складзе былі давераныя паслы ўкраінскага гетмана Перадрымірскі і Кланеўскі, якія прывезлі яго асабістае пісьмо да польнага гетмана. Узначальваў пасольства наказы палкоўнік Сцяпан Падабайла (пачатак XVII ст. – кастрычнік 1654 г.), які стаў на чале гэтай місіі, напэўна, таму, што быў у добрых стасунках з князем у часы абароны Смаленска (1632 – 1634) ад расійскіх войскаў. Паходзіў ён з сялянскай вёскі Насіўка, што на Чарнігаўшчыне. З 1630-х г. С. Падабайла служыў у драгунскай харугве Адама Кісяля. У 1632 – 1634 г. у складзе рээстравых казакоў браў удзел у Смаленскай вайне паміж Рэччу Паспалітай і Маскоўскай дзяржавай, дзе вызначыўся як храбры воін. Служыў сотнікам у замку Кодак (цяпер г. Днепр), на пачатку паўстання перайшоў на бок Багдана Хмяльніцкага. З вясны 1649 г. С. Падабайла згадаецца ў гістарычных крыніцах як наказны чарнігаўскі палкоўнік, полк якога ўтрымліваў лоеўскія пераправы. У красавіку 1649 г. яго полк захапіў Лоеў, а 31 ліпеня 1949 г. удзельнічаў у Лоеўскай бітве. 7 ліпеня 1651 г. Падабайла стаў чарнігаўскім палкоўнікам, а ў 1652 г. – наказным гетманам Левабярэжжа. Ён загінуў у час штурму замка Стары Быхаў у кастрычніку 1654 г. Пахаваны каля Свята-Ільінскай царквы Троица-Ільінскага манастыра ў Чарнігаве, фундатарам якога ён быў.

Паслы прывезлі ад ўкраінскага гетмана прапанову, якой літвіны ад яго ўжо не чакалі – выступіць разам супраць Польшчы. Польны гетман быў здзіўлены і разгневаны зваротам, у якім сцвярджалася, што «...у казакоў ніколі не было ніякіх сварак з Вялікім Княствам Літоўскім, ніякіх прычынаў да варожых дзеяў; крыўдамі палякаў даведзеныя казакі да барацьбы за свабоду, а ўсім іншым яны прапануюць дружбу...».

Гневацца Янушу на ўкраінскага гетмана былі ўсе падставы. Чаму той прапанаваў выступіць супраць палякаў не вясной 1648 г., калі распачынаў сваю вызваленчую вайну ва Украіне, а толькі праз тры гады? Чаму шукаў хаўрусу за межамі Рэчы Паспалітай з Крымскім ханствам і з Турэччынай, хаця з часоў вялікіх Вітаўта і Казіміра ўкраінцы разам з літвінамі змагаліся з ардынцамі і іншымі ворагамі? Чаму ігнараваў інтарэсы Вялікага Княства Літоўскага, шкодзіў яму? Чаму дасылаў сваіх агітатараў і казацкія загоны, каб узбунтаваць беларускіх сялян-аў і мяшчан-аў, заліў крывёю літвінскіх шляхты ўвесь поўдзень Княства? Перапалохана я шляхта цяпер баіцца казакоў «як чорт ладану». І як цяпер павярнуць яе на барацьбу разам з казакамі супраць палякаў?

Польны гетман хацеў выгнаць паслоў прэч з лагера. Але стрымаў сябе, бо прапанаваў ўкраінскага гетмана палягала ў рэчышчы яго палітычнага крэда. Шукаў зацэпы, каб з карысцю для Княства скарыстацца нагодай. Аказаў паслам ласку. Сказаў, што пытанне вельмі складанае, бо шмат крыўдаў прычынліў казакі літвінам. Патрэбны час, каб параіцца з панамірадай Княства наконт іх стаўлення да казацкай прапановы. Два тыдні паслы цярпілі чакалі канчатковага адказу Радзівіла.

Як і разлічваў польны гетман, паны-рада катэгарычна выказаліся супраць вайсковага саюза з казакамі, не падтрымалі казацкую прапанову і санавітныя родзічы: князі Януш Кішка, Альбрэхт і Багуслаў Радзівілы. Надаў ж шмат інтарэсаў літвінскі эліты было завязана на Варшаве, яна не хацела секчы іх, што называецца, «па жывым». Акрамя таго, да гэтага часу палякі ўжо навучыліся ваяваць з казакамі і татарами. Да Радзівіла даходзілі звесткі, што каля вальнскага сяла Берасцэчка палякі спынілі наступ войскаў Хмяльніцкага і Іслам Гірэя і прымусілі іх стаць у зацяжную абарону з далейшым непрадказальным вынікам.

(Працяг будзе)

Свята кветак

18 жніўня ў аграгарадку Аюцавічы Карэліцкага раёна адбылося свята кветак «Colours».

Пасля дажджу – чакай вя-сёлку! Гэтыя словы загучалі асабліва радасна на свяце, бо абмятыя цёплым летнім дажджом кветкі, насамрэч, успых-нулі вясёлкай фарбаў з розных куткоў Карэліцкага краю.

Пачалася казачная дзея з шэрага артыстаў і дзеткаў на га-лоўнай вуліцы аграгарадка. Каля імправізаванай сцэны ў цэнтры сядзібы працэсію ўжо чакалі глядачы і ўдзельнікі свята. Госці сталі сведкамі чароўнага тэатралізаванага прад-стаўлення. Артысты Карэліц-кага цэнтры культуры і народ-най творчасці, а таксама спева-кі з раёна падрыхтавалі да свя-та прыгожыя канцэртныя ну-мары.

Фота Марыны КАЗЛОВІЧ

Паралельна праходзілі конкурсы на самы яркі сямей-ны малюнак на асфальце, на лепшую кампазіцыю з кветак і на самы незвычайны кветнік

у Аюцавічах. Вызначыліся ўсе ўдзельнікі.
Анастасія МУРАШКА,
метадыст аддзела метадычнай
работы Карэліцкага РЦКІНТ

polymia.by

**Малая краязнаўчая
энцыклапедыя**

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПЕТРЫКАЎ – горад, цэнтр раёна, пры-стань на р. Прыпяць. За 190 км ад Гомеля, 13 км ад чыгуначнай стан-цыі Муляроўка на лініі Калінкавічы – Луні-нец, аўтадарогі на Мазыр, Ка-лінкавічы, Жыткавічы.

Паводле падання, заснава-ны ў X ст. ітвяжскім князем Пятром. На ўсходзе сучасна-га Петрыкава беларускія ар-хеаогі выявілі славянскія се-лішча VI – VII стст. Яго жы-хары выплаўлялі жалеза з ба-лотнай руды і ліпілі посуд з гліны. Паводле пісьмовых крыніцаў вядомы з XV ст. як мястэчка ў Вялікім Княстве Літоўскім, з канца XV ст. у Слуцкім княстве, з 1507 г. у Навагрудскім павеце. Нале-жала з XV ст. Асельявічам (Юрыю і яго сыну Аляксандр-у), з XVII ст. графам Хадке-вічам. У XV – XVI стст. існа-вала крэпасць, разбураная

маскоўскімі войскамі ў 1535 г. у час вайны Маскоўскай дзяржавы з ВКЛ (Старадубскай вайны) 1534 – 1537 гг.

У XVII ст. на месцы крэпасці на стромкім беразе Прыпяці пабудаваны Петрыкаўскі замак. Неаднара-зова разбураўся і аднаўляўся. У 2-й палове XVIII – пачатку XIX ст. ператвораны ў сядзіб-на-палацавы комплекс, што ўключаў палац у стылі барока, гаспадарчыя пабудовы, сад. У цэнтры дзязінца стаяў па-лац – 1-павярховы прамаву-гольны ў плане будынак з ме-занінам. Непадальку знахо-дзіліся 2 флігелі, стайня, ва-зоўня, хлеў і сад з боку ракі. Комплекс быў абведзены ва-дзяным ровам, праз які да бра-мы пракладзены мост. 2-ярус-ная брама была завершаная шатровым гонтавым дахам з купалам.

Касцёл (1893 г.)

(Працяг будзе)

